

Drescher J. Attila

**"Magyar image" - hagyomány és korszerűség
az országismeret-oktatásban**

Erős vár a mi anyanyelvünk, s a legutóbbi összeszámláláskor közel kétmillió állampolgár vallotta magát magyar származásúnak a nagyvilágban, ez akkor sem csekélység, ha gyanítható, hogy még ennél is több lehet a magyar anyanyelvet beszélők vagy ismerők száma, de természetesen a bevallottnál kevesebben is tudhatnak magyarul politikai vagy nyelvi, netán földrajzi okokból. Az anyanyelv megőrzése számukra mégis bizonyosan szent dolog, a szó igazi értelmében is. A diaszpóra számára a nyelv jelenti a fennmaradást, egymás segítségének és megértésének lehetőségét, a valahova való tartozást. Akkor is, ha csupán a sokadik generáció felsőfokú tanulmányai kapcsán érinti meg a magyar anyanyelv vagy nyelv szelleme. Nem lenne érdektelen egyszer felmérni, sőt bemérni a magyar nyelvhez és magyarsághoz való lelki-szellemi kötődés és nyelvtanulási kedv indítékait, hiszen ez meghatározhatja oktatási stratégiánkat és módszereinket is. A hagyományoktól való elszakadás miatti félelem, az emlékek újraélesztése, őszinte érdeklődésből fakadó kíváncsiság vagy összevetni akaró buzgalom, s elképzelhetően restaurációs nosztalgiák is élesztik az út- és kapcsolatkeresést a mai Magyarországgal, ha vitatkozva, duzzogó szeretettel is, meg személyes kapcsolatoktól és előítéletektől motiváltan. Kivált az itthoni megélhetés lehetősége izgatja alanyainkat, ugyan az otthon bensőséges átélhetése nélkül. Úgy gondolom, hogy e - hadd nevezsem így - fegyelmező szempont negligálásával aligha tehetünk eleget a korszerűség követelményeinek.

Miért bocsátottam mindezt előre ? Azért, mert a Magyarok Világszövetségének statisztikája szerint a ma mintegy 15 millióra becsülhető magyarság harmada külföldön, s közel egytizede emigrációban él. Utóbbiak közül nem kevesen igyekeznek egykori anyanyelvüket a hazától elszakadva is továbbörökíteni utódaikra, vagyoknak, nevük és vérük örökösire. Ez hát az egyik, létszámában alighanem a jelentősebb közeg, amely a külföldön folytatott magyartanítás és országismereti oktatás potenciális befogadó bázisa. A másik a külföldön népünk, hazánk kultúránk iránt érdeklődők, őszinte rokonszenvből, kíváncsiságból vagy divatból és egzotikum-érzéstől felénk orientálódók tábora.

Referátumom címe a magyar image - zsal /vagy image - dzel/ kezdődik, nem véletlenül. Mert úgy is felvethető a kérdés: jó-e és mennyire jó, mennyire jár praktikus haszonnal, ha sokan, és mind többen beszélik nyelvünket, ismerik és keresik fel hazánkat ? Azt nem hiszem, hogy hírhedt idegennyelv-nemtudásunk miatti veszteségeink enyhülnének azzal, ha mi tanítunk meg több idegent anyanyelvünkre, ettől még nem leszünk hatékonyabbak. De, hogy mindez nem jár hátránnyal, az is kétségtelen.

Ha tudatában vagyunk annak, a szűken vett szakmai célokra túl, hogy a külföldi magyaroktatással bizonyos mértékig lassítható az amúgy óhatatlanul bekövetkező asszimiláció egyfelől, másfelől valóban felkelthetjük az érdeklődést nyelvünk mellett az ország kultúrája, történelme - régi és mai históriája - meg gazdasági mutatói iránt, akkor röviden szólva szimpatizánsokat nevelünk. A nevelés szó alatt - itt nem kívánok részletes fejtegetésekbe bocsátkozni erről - indirekt hatásokat is értek, az oktató egyéniségét többek között. A nemzeti kultúrát és érdeket jó hatássfokkal képviselni színes és nyitott tanárszemélyiségek, jó szakmai felkészültségű és naprakész tájékozottságú oktatók képesek

külföldön is. E tevékenység rang és megtiszteltetés, de fokozott felelősségvállalás is, hiszen a feltételek olykor még a szerénynek mondott hazai oktatási körülményeknél is gyengébbek, s mert a hallgatócsoport az illető lektortól, magyartanártól szerzi be első, közvetlen, jellemzőnek vélt élményeit a célországról és népéről, sőt államrendszeréről.

A magyar image-t tehát időben is és hitelességét tekintve is elsődlegesen a nyelvet reprezentáló oktató közvetítésével alakítják ki az érdekeltek. Ekként nem lehet mellékes a bemutatott országképről elmondott vélemény, elismerés vagy kritika sem. Érhetnek közben bennünket finom provokációk is, a perspektíva híján nehezen eldönthető dilemmák szocialista és nyugati külföldön egyaránt gondunkká válhatnak, bár ez is edzi a vitakészséget. Jobb, ha az oktatott nyelven, de nüanszok esetén egyremegy: fő, hogy helyére tegyük a hangsúlyokat. S a vita végül is az érdeklődés nyilvánvaló jele.

Ma alighanem politikai és gazdasági "image-unk" a legkikezdhetőbb, s főképpen azért, mert a változások mérlegét biztosan megvonni még itthon is körülményes. E vonatkozásban elengedhetetlen az alapos felkészültség és az elvi tisztánlátás, mert nélkülük félrevezethetjük az információt kizárólagos jelleggel tőlünk várókat. Könnyen hitelét veszíti az ember, ha csak egyszer is mellébeszél, már amennyiben észreveszik ezt. Mellesleg a pedagógiai és politikai hitel hazai pályán is könnyen eljátszható: egyetlen kínos óra emléke hónapokig vagy évekig kísérthet. Arra persze vigyázni kéne, hogy tanításunk megtervezett menete ne csússzék permanens vitákba, főleg ne az ott használt idegen nyelv közvetítésével, a rugalmasság természetesen adott esetben taktikai követelmény, melyet a rutinos oktató azonnal felismer.

Az, hogy melyik faktor teszi népszerűvé a tárgyat, az oktató személye vagy a diszciplína tartalma, válto-

zatlanul vitatható. Mindenesetre korszerű követelménynek vélem a hazai állapotokról való tájékozottság mellett a külföldön élő magyarságról adandó képet is és annak helyességét, legyen szó a diaszpóra jelentős központjairól, a magyar származású értelmiség teljesítményeiről, üzletemberek tevékenységéről, szövetségekről és kultúr csoportokról. Egyes esetekben biztosan akadnak a lektori hatásfokot és hatásrendszert gyengítő nézetek, előítéletek is, amelyek objektíve igaztalanok bennünket illetően, de természetesen vannak területek, ahol éppen mi magunk küzdünk hiányérzettel fogódzót keresve. Mindehhez jó adag türelem, kompromisszumérzés, kulturált fellépés és esetenként a belátás képessége szükségeltetik.

A magyar image tehát a lektorral kezdődik és nála végződik - akkor is, ha tanítványai időközben elmentek felülvizsgálni tanait - Magyarországra. Hagyományos értelemben talán megelégedhetnénk az órakeretben "leadható" ismeretekkel, egy többé-kevésbé találó Magyarország-képpel, miközben a magyar nyelv szépségeire hívjuk fel a figyelmet, és bizonyosan sikerélményünk is lesz az első felismerhető közléségységek elhangzásakor. Azzal, hogy a viszonylag stabil kép megbomlott, számítani kell az eszmecserek megélénkülésére, ami persze motivációnak sem utolsó. Fontos, és csak ismételni tudom, hogy az ún. politizálás se menjen a szakma rovására, mert a foglalkozások így szakmai jellegüket veszítenék el.

Mi mindent vélek én még a korszerűséghez tartozónak? Egymás tudatának állandó helyesbítését, megváltoztatását, s ha kell erősítését, a világharmónia veszélyeztetettségének tudatosítását. Természetesen a magyar nyelv és irodalom szférájában is együtt él a változás a hagyománytisztelettel. Irodalmár és tudós klasszikusaink mellett eme résztárgyakban is új törekvések, felismerések és reformok tanúi vagyunk az általános iskolai anyanyelv-
-oktatási kísérlettől a matematika-oktatás reformján át

az újra írt irodalomtankönyvekig. A szépirodalom szakmai és közönségvisszhangja sem lényegtelen, ezért jó ismerni a jól fogadott vagy kritizált műveket, meg a külföldön népszerűeket is, mert ennek is okai vannak, amelyekről tudnunk kell. Fábry Zoltántól kölcsönzöm a gondolatot, ő ugyan a világirodalomhoz fűzte: "Kapcsol, közelít és közvetít: emberít, egységesít, békít" az irodalom.

Az image hatékony kialakításához sejtenünk kell a várható felvetéseket a struktúraváltozások és reformok időszakában. Gondoljunk csak a gazdaság reformjára, a vegyes vállalatokra, a piac fokozott érvényesülésére, a már nyíltan is válságágazatnak nevezett négy "nagyra" /vaskohászat, szénbányászat, húsipar, magasépítőipar/ és helyzetük rendezésére, vagy politikai téren a parlamentarizmus megújult formájára, az Alkotmányjogi Tanács létrehozására vagy ama belátásra, hogy már az 1972-es alkotmánymódosító év Magyarországgal sem vethető össze 1986-os országunk. Idetartozik az állam és egyház konzolidálódott viszonya, a nyilvános ünnepek, nagygyűlések egy-egy szónoki hangsúlya /a magyarság szó felértékelődése/, külsőséges gesztusként például történelmi zászlóink végighordozása tisztavatáskor, vagy éppen a határainkon túli magyarság iránt érzett aggodalmunk erőteljesebb érzékeltetése.

E képbe - úgy vélem - belefér még az idegensábitó romantika, s vívmányaink mellett a gondok sora is, az alkoholizmustól és válásoktól a differenciálódó vagyoni helyzetig. De ki tagadná, hogy a világgazdaság áramába mind jobban bekapcsolódó, európai kulturális fórumot és autós világbajnoki futamot, meg kongresszusokat egyformán rendező, űrutatási eredményeivel is rangot kivívott modern Magyarország képe jellemzőbb inkább a részletek igazsága mellett is. S szabadjon még valamire emlékeztetnem: ma a világban mindenütt felsekert az érdeklődés a népi-nemzeti kultúra gyökerei iránt, a magyar népi hagyományok és szokások ismerete, a népi kultúra

becsülése és értéke is korszerű követelmény, miként a hazai etnikumok világának imerete.

E kulturális és politikai misszió lényegét Duhamel gondolatával fejezhetjük ki a legtalálóbban: "Adni, kapni, minden mással, újjal és régivel gazdagodni és visszagazdagítani: mi más a kultúra?!" S a szűken vett országismeret, teszem hozzá...

A hungarológia növekvő megbecsülését és eredményeit a külföldön oktató magyar nyelv és a kapcsolódó ismeretek konkrét tudományos és gyakorlati haszna ugyan alig mérheti, de a közvetlen kapcsolattartási forma oktatók és hallgatóik között, a kölcsönös fejlődés és gazdagodás lehetősége megtermékenyítő lehet akár a hazai pedagógia, nyelvoktatás és közélet szempontjából is.

(1986.)

L e n g y e l Zsolt

Országismeret - beszédetikett - szociolingvisztika

1. A címben megjelölt három diszciplínát összefoglalóan - a mi nézőpontunkból - úgy is nevezhetnénk: ami a grammatikán túl van. Az általuk elhatárolt terület kérdései a mindennapi beszédhelyzetek tipikus velejáráói, alkotóelemei, ám a nyelvkönyvek az esetek többségében nehezen boldogulnak velük. E tanulmányban azt fogjuk - igen vázlatosan - vizsgálni, hogy a címben szereplő három fogalom mely kérdései kell hogy helyet kapjanak a tankönyvekben, illetve a különböző kérdések miként ötvözhetőek, v e g y í t h e t ő k egymással.

2. Az országismeret néven emlegetett kérdéskörnek itt inkább formai /technikai/ oldalára összpontosítunk, a tartalmi kérdésekről csak futólag teszünk néhány megjegyzést.